

ből kivonva, magára hagyva azonban a parlag csak csúf sebhely. Ha a kiesett hasznót nem is számoljuk, akkor is ronda ragya környezetünkön.

*

A másra már nem alkalmas parlag még kiváló lehet erdőnek. A fásítás azonban korántsem egyszerű dolog. A minap lezajlott fásítási ankéton például kényszeregetten állapították meg: a csemeteellátás bizony nem bírná ki az erősebb kritikát. Egyébként is, a már meglevő termelőszövetkezeti erdőknek sincsen hozzáérő „gazdája”, jobbik esetben rábizzák azokat a szakértelem szikráját sem ismerő emberre. Mert erdészt nem minden tévesz alkalmazhat, de „legalább vigyáz rá valaki”.

Az is tény, hogy a hivatásos állami erdész élete sem felhőtlen. A megyeszékhelyre tartó autóbusszon elegyedtem szóba M. J. kerületvezető erdésszel. Éppen húsz-egynéhány asszonyból állt a kísérete. Az évődésre — Jó lehet magának, ennyi asszony között! — keserűen mosolygott:

— Kivételes eset, hiszen alig van már egy pár munkásom. Most szerencsére kölcsönkaptam a M.-i Állami Gazdaságtól egy brigádot, meg tudom kapálni velük a nagymezői csemetét.

— S holnap?

— Katasztrófális lesz itt a helyzet! Nincsen vállalkozó bozótot irtani, padkát vágni, csemetét ültetni-ápolni. Ezen a dombos területen pedig a gépre se nagyon lehet számítani. . .

*

Az információ első hallásra meglepett: tudniillik, hogy van Nógrád megyében egy termelőszövetkezet, amelynek a székházára bizvást ki lehet írni: „Természetvédelmi melléküzemág”. A homokterenyei Zagyvavölgye Mezőgazdasági Termelőszövetkezet ugyanis elvállalta, hogy ellátja a megye természetvédelmi területeinek a gondozását. Nem csekély a feladat, hiszen a kis megyék közé tartozó Nógrád büszkélkedhet a legtöbb védett területtel, szám szerint hetvenhéttel.

*

Természetvédelmi vezetőt, öröket alkalmaznak; a fásítás, a védett fák pótlásának érdekében pedig olyan csemetekertet létesítettek, ahol az egzotikumok is megtalálhatók. Talán ez az egy-két apróság is elegendő ahhoz, hogy megértsük a megyei tanács mezőgazdasági osztályának — mint természetvédelmi hatóságának — a véleményét: a vállalkozásért és a figyelemre méltó munkáért elismerés illeti a homokterenyieket.

Ja, kérem, így könnyű a természetet védeni — hallom az ellenvetést. — Ez nyilván nyereségre megy, üzlet.

Lehet benne valami, de abban is, hogy a környezetvédelemnek a legtöbb esetben — az idézett példák is ezt bizonyítják — csak elhatározás, jó szándék, gondosság és nagyobb figyelem az ára.

Ennyit pedig megér az ember. Mert ő a tét. . .

Kelemen Gábor

Egy ember a reformkorból

Sokakat lepelt meg, hogy a szécsényi helytörténeti múzeum Kubinyi Ferenc nevét vette fel, mert bár valószínű, hogy történelmi tanulmányainkból megőrződött valami a reformkor országos eseményeiről, alakjairól, ám a megyei vonatkozásokról már kevesebbet tudunk. (Pedig annak részletesebb ismerete könnyebbé teszi az országos vonulatok tisztább áttekintését, belátását is.) Ennek a korszaknak volt megyei és országos szinten is kiemelkedő képviselője Kubinyi Ferenc. Egyik méltatója — igen találóan — Jókai hőseihez hasonlította őt, kiemelve företlen politikai szellemét, elvhűségét, áldozatkészségét, tudományos ambícióit és eredményeit. Összetett jellem, mint az a kor, amely a teljes fizikai-szellemi kiállást igényelte legjobbjaitól.

A Kubinyi-család szinte kibogozhatatlan ágai, leszármazottai között az egyik vonulat a régi Nógrád megyében volt őshonos. Karancság, Piliny, Vidéfalva jelzik birtokaikat, uradalmukat. De volt még birtokuk Liptó megyében, Pest vármegyében, a Tisza melletti Nagyréven stb. S ez még csak az egyik szerényke hajtás a hatalmas családfán. Ám mégsem tekinthetők arisztokratának, inkább a jó módú köznemesség, a „bene possessionali” soraiban kell keresnünk őket.

A családban egyeseket álmélkodással vegyes csodálkozás vett körül. Mindig akadtak közöttük ugyanok, akik tetteikkel mezütközést keltettek környezetükben. Kubinyi Sándor jogi lexikográfus és bibliográfus volt. Kubinyi Péter hathatósan és jelentős anyagiakkal működött közre a Nemzeti Múzeum támogatásában. De ugyanilyen csodabogárnak tartotta a família a már említett vidéfalvi (ma Vidina, Losonccal egybeépülve, Csehszlovákiában) családtagot, Kubinyi Andrást is.

Miért ez az ítélet? Kármán József, az éppen losonci származású író igen szemléletesen írja le a kor nemességét, életszemléletét: „... az a kis darab föld, amelyen lakik, az ő egész horizontja. Nem tudja, mi történik a faluján kívül... ez alatt: egész világ, nem értenek egyebet, hanem legfeljebb a vármegyét, amelyben élnek. Sivatag, üresség uralkodik az ily fejekben.” Ez ellen a tipikus nemesi élethelyzet ellen vétettek a felsorolt Kubinyiak is, a „normálistól” eltérő cselekedeteikkel, kedvtelésükkel.

Ébből a környezetből emelkedik ki Kubinyi András is. Az 1826-ban megjelent első megyei monográfiában számos helyen találkozhatunk a nevével, elsősorban ott, ahol Mocsáry Antal a megyei nevezetességekről, követhető példákról ír. Bemutatja a több ezer darabból álló pénzügyi- és tengericsiga-gyűjteményét, amelyeket „szabad megnézés végett” üvegezett szekrényekben helyezett el. Dicsérőleg szól a több mint 5000 kötetes könyvtáráról is, amely Prónay Lajos, Balogh Lajos, Szentiványi Márk, Szontagh István könyvtárai mellett a legjelentősebbek közé tartozik. Márpedig Mocsáry ritkán szokott dicsérni, a könyvtárakat elsősorban tudományos értékük szerint ítélte meg. „Románok, utazások, vig és szomorú játékok” nem könyvtárak, mert, ki tsupán tsak a mulatságot keresi az olvasásban és nem a tudományt! — az nagyon eltér-

veszti az igazi tztelt” hangzik már a reformkor eszmevilágát felidéző nemes értéktétele.

Ez hát a családi környezet, ahol Kubinyi András két lánya és két fia: Ferenc és Ágoston nevelődik. Nem is tűnik érthetetlennek az sem, hogy e nemes ifjak nem a hagyományos életmódot folytatják. Életüket nem a léha semmittevés, az ital, a kártya szabja meg, hanem a tudományok és a köz iránti mély és elpusztíthatatlan vonzalom. S a tudományban is merőben szokatlanul választanak. A természettudományt. A kortársak számára szinte hihetetlen, hogy jó módú magyar nemes ifjú abban lelje örömét, hogy köveket pattint le a hegyekben kalapácsával, madártojásokat gyűjt és rendszerez, növényeket határoz meg, fásasztó utazásokra indul, hogy ismereteit gyarapítsa. Nem véletlen, hogy a korabeli közvélemény megoszlott a Kubinyiak megítélésében. Volt, aki nemesi hóbortnak tartotta Ferenc és Ágoston érdeklődését, mondván, hogy idővel majd kinövik ifjonti tévelygésüket, s lesznek, amivé lenniük kell; nagyokat evő-ivó, jókat pipázó táblalabirák. Mások viszont, mint a már említett Mocsáry is, várakozással fordultak a fiúk felé, jelentős tettekre tartván képesnek őket: „két jól nevelt fiújaiban Ferentzben és Ágostonban van s lehet reménysége, hogy ezek is jó szülőiknek nyomdokait fogják követni” — írja az utóbbi egyhelyütt, Kubinyi András kapcsán.

Ferenc neveltetése is rendhagyó volt. Első nevelője Ragvóczy János, a jenai egyetemen frissen végzett papjelölt, aki szigorúságával, közvetlenségével az értékek helyes megítélésére nevelte őt. Zipser András pedig bevezette a természettudományok titkaiba, egész életére meghatározva érdeklődését. Később pedig jó barátságba került a nógrádi származású Petényi Salamonnal, öccse diáktársával, aki maga is a magyar természetismeret, elsősorban az ornitológia kiváló művelője lett. És sorolhatjuk tovább a döntő motívumokat: a besztercebányai iskolai éveket, a debreceni híres kollégiumban eltöltött esztendőket, a hosszú utazásokat.

Ez volt tehát a kezdet s az alap, amit Kubinyi Ferenc indulásként kapott. Igény a természet megismerésére, számtalan titkának megfejtésére, minden lehetséges adat összegyűjtésére. Ugyanakkor elkötelezettség a haza, a haladás, a fejlődés ügye mellett. Mert a kettő összefüggött. Kubinyi soha nem öncélúan fogta fel a tudományt, hanem azt nézte, hogyan, mennyiben tud vele segíteni hazájának. „Édes hazám dízét emelni mindig kívántam” — írja egyhelyütt, s ehhez a gondolathoz élete végéig hű maradt.

Életpályájának szakaszait párhuzamosan lehet vizsgálni, de elválasztani nem. Ő a haza jobblításán fáradozik akkor, amikor 1832-ben a saját költségén végrehajtja Kisterenyén az első magyarországi őskori ásátást, megemelve így egy jelentős bronzkori lelőhelyet. S ugyanez a szándék vezeti akkor is, amikor a reformkori országgyűlésének három ízben is képviselve Nógrád megyét, megragad minden alkalmat a cselekvésre, liberális nézeteinek kifejtésére. Támogatja az irodalmat, támogatja a honi ipart. A negye második posztómanufaktúrájának, a balassagyarmati Rabdolgoztató Intézetnek éppúgy az egyik létrehozója és vezetője, mint a magyar nyelv ügyét támogatni kívánó Nógrádi Nemzeti Intézetnek, amelynek 1831-től alapító tagja, s olyan liberális nemesekkel küzd itt együtt, mint Kacsóviks Károly, Huszár József, Széler János.

(Folytatás a 22. oldalon)

tét meglétét is számításba kell vennünk. Az egyik tapasztalatunk az, hogy a megye múzeumaiban évről évre nő a látogatói szám — tehát a történetiség iránti érdeklődés. Nemcsak a képzőművészeti kiállításaink iránt érdeklődnek (bár ha így lenne, az se volna természetesen baj), hanem a történeti, dokumentált hiteles régészeti vagy újkori történeti tárlatok hatása is megnőtt. Tehát röviden szólva: a történeti közvélemény egyik primér összetevőjét jelentő történeti tárlatok vonzzák az embereket. (Ezek a tárlatok mindenekelőtt a megye történetéből merítik anyagukat.) A másik tapasztalat az, hogy a megye történetének teoretikus feldolgozása iránti érdeklődés nem túl magas. Ma még inkább alacsony szintűnek nevezhető ezek bekapcsolása az ismeretterjesztésbe, az oktatásba: tehát a feltárt ismeret nagyon nehezen jut el azokhoz, akiknek „hasznára” feltáródott. Az ellentmondást feloldó kérdés: nem arról a természetes védekező reflexről van itt szó, amely óvatos, ha ilyen típusú feldolgozással találkozunk? A „kötelező irodalmak”-szemlélet továbbélő, gátló hatásának egyik variánsa van jelen itt is, s ez azzal a tapasztalattal is párosult, amelyet a brosúrástílusú, rossz szemléletű, dogmatikus felfogású, gyenge nyomdai színvonalú könyvek váltottak ki. Megoldást csak tudatosan megtervezett munka hozhat itt is.

Negyedszerre az ún. gazdaságossági kérdéseket kell felvetnünk. (Manapság különösképp égetően van jelen e feladat!) Így például jogosan feltételezhető — hogy a kiadói engedélyekhez jutást szigorúbb szakmai mércék alapján dönti el a kulturális igazgatás. Mégis, a különböző vállalatok, társadalmi szervek, nem hivatalos kiadók által megjelentetett „történeti feldolgozások” száma nem csökkent. Viszont ellenhatásként: nem kevés erőfeszítést jelent a publikációs tevékenységet is végző szakmai intézmények számára a „saját” tanulmányaik megjelentetése. Ez utóbbiakkal szemben — talán mert az előzőeknél könnyebb itt az ellenállás — nagy a szigor, olykor a gáncsoskodás sem marad el. Mi tehát a — társadalmi érdeket figyelembevevően — gazdaságos?

Mi lehet a megoldás útja? A mai tapasztalatok alapján nagy lehetőség kínálkozik az erők jobb összefogására. Most — ha csak a társadalomtudományok területén maradunk is — szükségesnek látszik egy olyan koordinációs szervezet létrehozása, amely a tudományos témák elosztásában, a tevékenység értéke-

lésében, a témához kötődő kiadványok megjelentethetőségében vállal feladatot. (E szervezetben azoknak az intézményeknek vezetői, tagjai vegyének részt, akik a történeti kutatásban is érintettek: így az oktatási igazgatóság munkásmozgalmi tanszéke, a főiskola marxista tanszéki csoportja, a megyei könyvtár, a megyei művelődési központ, a megyei levéltár, a megyei pártarchívum, a múzeumok igazgatósága — hogy csak a legfontosabbakat említsem.) Az intézményi feltételek segítségével — kezdetben — a célra koncentrált tevékenység alakulhat ki. Egy idő után a tapasztalatok értékelésére kerülhet sor, amelyek későbbiekben a megyei tudománypolitikai (anyagi) alap létrehozását is feltételezi.

A koordinációs szervezet természetszerűen eszköz lehet csak. Ezért kizárólag így is kell felfognunk tevékenységét. Olyan koncentráltum lenne azonban, amelyben a feladatok szakszerűsége a szervezet természetéből, törvényszerűen fakad. S mi végül is e szervezett tevékenység célja? A feladatok kijelölésében a tudomány területén megfogalmazott országos programokhoz való felzárkózás jelenti a szakmai alapot. Ismeretes, hogy a munkáséletmódhoz, annak történeti alakulásához a megyéből igen sok adat, tapasztalat vár feldolgozásra. Ennek egyik részterületén (a bányászok életmódjának változásában) a kora kapitalista viszonyokra vonatkozóan mondanivalónk elmondásával nagyobb közönségre érdeklődésre is számot tarthatunk. Mindkét téma kapcsolódik egy harmadikhoz: a művelődési gyakorlat a mai szokások vizsgálatához, a mai életünkhöz. Ezeknek a kutatásoknak magas szintű megvalósulása (országos jellegük miatt is) csökkenthetné (esetleg teljesen kizárná) a lokális szokások eluralkodását.

A feladatok elosztása természetesen nem jelent, nem jelenthet arisztokratizmust, a szakmai elzárkózást; pusztán a munkához nélkülözhetetlen feltételek (a műhelykörülmények) kialakítását kell segítenie. A résztvevő intézmények, azok tagjai jelentenek természetes kapcsolatot a történetírás iránt érdeklődők felé — és ebben alaposítani kell a honismereti mozgalmat, a múzeumbarátkörök segítségére. Ugyanakkor a különbségtétel differenciálja az érdeklődést, az igényeket is, könnyebbé teszi a kritika ajánló tevékenységét.

Horváth István

(Folytatás a 12. oldalról)

De részt vállal a Nemzeti Múzeum felépítése körüli küzdelmekből éppúgy, mint a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók felvilágosító munkájából. Létrehoz közhasznú intézményeket, mint például az inségmagtár Szécsényben, s támogatja elemi iskola alapítását Balassagyarmaton.

Összefogható-e ez a sokféle tevékenység? Nem valamiféle felszínes polihisztorkodásról van-e szó, amelyet netán a tündökölni vágyás igénye hajt? Határozottan állíthatjuk, hogy nem. Az a kor, amelyben Kubinyi Ferenc élt, a sokrétűségét igényelte. Akkor ilyen emberekre volt szükség: a világos, a kutató elmékre, a világ minden oldalú megismerésére törekvő képzett emberekre, akik önként áldoztak a nemzet fejlődéséért.

Kubinyi Ferenc is ilyen volt. Élete végéig az eszmei szilárdság, elvhűség jellemezte. Soha császári rendjelet nem kapott. Soha igényt nem tartott tevékenysége ellenszolgáltatására. Dolgozott és segített. Kinek jó szóval, kinek pénzzel — mi volt a hasznosabb. Persze voltak megtorpanásai is. Noha 1848—49-ben végig részt vett az országgyűlésen (losonci követ volt), volt egy bizonyos pont, amit ő sem tudott átlépni. 1849-ben egyre inkább a Béke-párt felé sodródott, megrettent a gyorsan változó s egyre inkább áttekinthetelenné váló, kusza politikai helyzetétől. Eleinte ellenezte az áprilisi detronizációt a viták során, de 14-én már ő is ott volt az éljenzök között. Büntetése is ennek megfelelően alakult. Haynau vérbírósága halálra ítélte, majd rövidebb fogság után amnesztiával szabadult.

Tenniakarása, töretlen hite ezután sem hagyta pihenni. A politikai passzivitás esztendeiben újra a tudomány felé fordult érdeklődése. Megalapította a Magyarhoni Földtani Társulatot, amelynek alelnöke, majd elnöke lett. (A Magyar Tudományos Akadémiának és

több külföldi tudományos társaságnak már régebről tagja volt.) Állandóan utazott az országban, kutatott, gyűjtött, leírt, megvizsgált mindent, amit hasznosnak ítélt a tudomány a végső soron a hazai fejlődés szempontjából. Ő fedezte fel az ipolytárnóci ősfenyőt, a romhányi őssálatleletet, írt a somoskői bazaltömlérről — hogy csak néhány megyei vonatkozású művét említsük. Hatalmas régészeti gyűjteménye is volt, amelyet a losonci tűzvész elpusztított 1849-ben.

A röpke illúziót adó 1861-es országgyűlésen felcsillanó reményekkel ő is ott küzd; Madách Imrével együtt éles hangú felszólalásokban bélyegzi meg az abszolutista rendszert. Egy esztendő múlva, 66 éves korában Konstantinápolyba indul magyar tudósok társaságában, hogy Mátyás király könyvtárának maradványait felkutassa. Elképzelhetetlen, honnan ez az erő, ez a szívósság. Lelkierejének alapját adja mindaz, amit eddig tudunk róla — lankadatlan tudomány- és hazaszeretete.

1865-ben próbálkozik újra a közszerépléssel. Ám egy botrányos választási megvesztegetéssel megbuktatják őt a losonci kerületben. S miután tudós társai sem állnak ki mellette, keserű szájjal vonul vissza a politikai és tudományos közelettől. Ez már nem az ő kora. A választások lélekvásárlásai, a hordószőnokok demagógiája, a hitüket pénzért vesztegetők nem az ő barátai. Egyre inkább élő anakronizmussá válik. Most már valódi csodabogár. Elvhűségét, ragaszkodását politikai hitéhez, önzetlenségét, anyagi áldozatkészségét a korrupt dualista korszak már nem tudja hová tenni. Szegényen, majdnem hogy kegyelemkenyéren hal meg 1874-ben.

Kubinyi Ferenc nagyszerű alakja a magyar és szűkebb pátriánk. Nógrád történelmének. Élete, tevékenysége lelkesít, hazaszeretetre buzdít, példája követésre méltó.

Praznovszky Mihály